

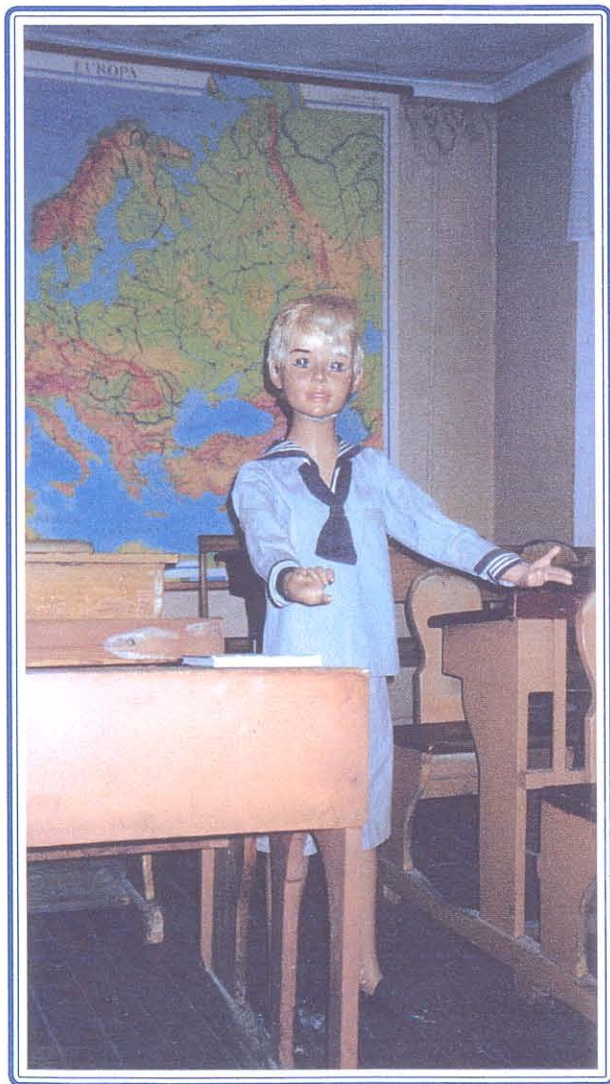
ÅRSKRÖNIKA

2003

HÖLÖ MÖRKÖ
HEMBYGDSFÖRENING

Pris 50 kronor

Interiör från lilla skolsalen i Kyrkskolan

Från temautställningen under "öppethus"

Hölö Mörkö Hembygdsförening

Kyrkskolan, 153 92 HÖLÖ. Tel. 08-551 571 60 (telesvar) Pg. 82 65 18-3

E-postadress: holomorko@telia.com

- 2 Ordföranden m.fl. har ordet
- 3 Sockenmagasinet...
- 4 Hölö skolväsen i äldre tider...
- 5 Skärgårdskobbar och Roslagsbröd
- 6 Eneboda skola på Mörkö år 1936
- 7 Torparna i bygden...
- 8 Jag har inte tid.
- 8 Från bomulls- till diamantbröllop
- 9 Inbjudan till syrentorpsfestligheter
- 10 Tullgarns källa
- 11 Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof
- 13 Arbetare vid Tullgarn omkring år 1915
- 14 Julle berättar minnen
- 17 Nilsdöttrarnas tragiska öde på Långsjön vintern 1851
- 18 Årets bilduppslag
- 20 Bilder från Hölö socken...
- 21 Sjörovare och vikingar i våra bygder...
- 23 Naturreservat i tiden
- 25 Lavreten, torpet på Mörkö där tiden har stannat
- 26 Rapporter från våra studiecirkclar
- 28 Äventyret med spånhyveln...
- 29 Sörmlands Kustlag
- 30 Verksamhetsberättelse år 2003
- 36 Torpskyltar
- 36 Från redaktionen

Bilagor till årets krönika!

- Inbjudan till årsmöte
- Vår- och sommarprogram 2004
- Beställningsedel
- Pg-inbetalningskort för årsavgiften 2004

Ett stort tack!

Från våra medlemmar har Hembygdsföreningen under det gångna året mottagit gåvor, både i form av pengar och föremål, som vi tackar så hjärtligt för.

Text och bildbearbetning:
Lennarth Johansson, Gullivsstigen 1, 153 31 Järna.

Ordföranden m.fl. har ordet.

Under det gångna verksamhetsåret har aktiviteten inom föreningen varit hög. Under hösten har tre nya cirklar startats, Berga Gård "Radiogården", Hölö samhälles utveckling och Skilleby genom tiderna. Det är glädjande att se så många nya, och framför allt också yngre deltagare.

Tyvärr har traditionen med Tullgarnsdagen inte gått att fullfölja i år, av ekonomiska skäl. Det går inte att genomföra ett så stort evenemang med förlust för föreningen. Det finns dock en del funderingar inom föreningen om att försöka få till någon aktivitet som ersättare till Tullgarnsdagen, i närmare anslutning till hembygdsgården.

Under studiecirkeln kring tändkulemotorn har vi märkt att det finns ett brett intresse för teknikhistoria, som också är en del av vår kulturhistoria.

Hembygdsföreningens samlingar inom det agrara området speglar till stor del 1800-talet. Hela 1900-talet är nu passerat och det var under den tidigare delen av detta sekel, som mekaniseringen av lantbruket kom igång på allvar. Det är hög tid att dokumentera även den delen av vår historia i bygden. Det skulle vara fantastiskt för hembygdsföreningen att kunna äga och visa upp maskiner från den här epoken, men tyvärr är det inte möjligt att ta hand om, renovera, konservera och visa upp en mängd så stora föremål.

Vi känner till att det är många i vår bygd, som i varierande omfattning samlar på gamla traktorer och redskap, samt andra maskiner. Vi tror också att det bästa sättet är att var och en renoverar och vårdar sina klenoder. Vad hembygdsföreningen däremot skulle vilja göra är att upprätta ett register över vilka teknikhistoriskt intressanta föremål som finns inom Hölö och Mörkö socknar. Avsikten skulle vara att få överblick över vad som finns och kunna komma i kontakt med ägare till olika föremål, för visning i samband med eventuella framtida evenemang och utställningar. Man kan också tänka sig att göra utställningar med bilder och texter kring föremålen.

Under arbetet med tändkulemotorn har det diskuterats om hur vi skall visa upp vår utrustning och vad vi vill göra med den i framtiden. Det är inte roligt att bara ha dem stå och samla damm i magasinet. Sådana här gamla maskiner får väl av att "röra på sig" ibland. I cirkeln fanns många deltagare som också är medlemmar i LRF. En idé som lanserades, var att hembygdsföreningen tillsammans med LRF, och kanske några andra föreningar, skulle arrangera något under eftersommaren eller hösten 2004. Där skulle vi kunna visa och köra hembygdsföreningens maskiner tillsammans med många andra gamla maskiner som finns i vår bygd. Det skulle kanske kunna bli någon form av efterföljare till Tullgarnsdagen. Bygdens hantverkare, odlare m.fl. som har egna produkter att sälja, skulle även kunna delta. Varför inte också lite underhållning, sång, musik och dans mm. Ledstjärnan för evenemanget skulle vara: "Var och en tar ansvar för sitt, men vi gör det tillsammans", det vill säga, att ansvaret sprids på så många händer som möjligt, för att inte bli för betungande för en enskild förening. Har Du idéer och kanske vill delta, hör av Dig till Hölö-Mörkö Hembygdsförening eller Hölö-Mörkö LRF-avdelning, så får vi se hur vi kan komma vidare.

Hela styrelsen ser fram emot ett nytt och spännande verksamhetsår.

Trevliga lässtunder önskar...

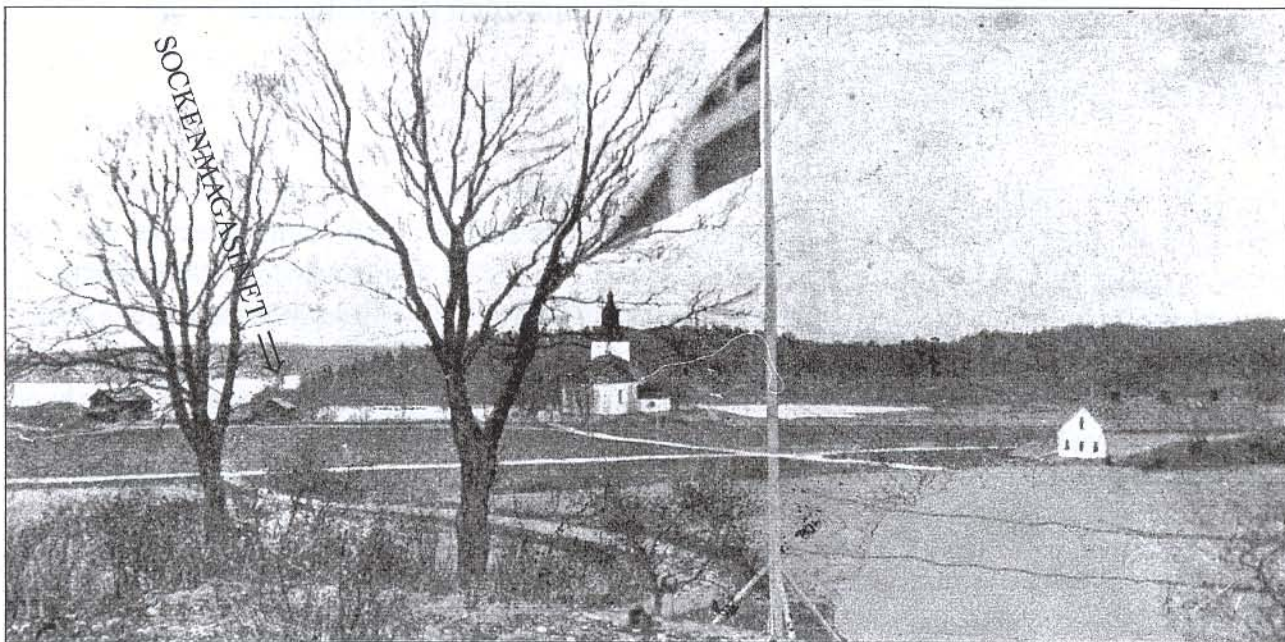
TORSTEN ERIKSSON
Ordförande

ENAR GUSTAVSSON
Styrelseledamot

Sockenmagasinet

både bank och försäkringsanstalt

Fotot är troligtvis från 1880-talet. Kyrkskolan är nybyggd, kyrkoalléns träd är ännu inte planterade, lärarbostaden är inte uppförd och den Svensk-Norska unionsflaggan vajar i topp på flaggstången.

Sockenmagasin inrättades i de flesta sörmländska socknar under 1700-talets senare del för att möta nödår och missväxt. Sockenmagasinen visade sig vara en stor landvinning för jordbruket, de blev både bank och försäkringsanstalter för bonden.

Under nödåren 1756-1758 med svår missväxt i hela Södermanland beslutades på sockenstämma i sockenhuset år 1758 att även Hölö skulle inrätta ett sockenmagasin. Magasinet uppfördes vid kyrkogårdsmuren söder om kyrkan, alltså mitt i Hölös dåvarande centrum intill sockenstugan och kyrkan.

Enligt ett dåtida ögonvittne, vice pastor Johan Erik Petri var förhållandena vid sockenmagasinet enligt följande i början på 1800-talet: "Hela församlingen med undantag av hemmanet Gryt 1 mantal, äger del i magasinet och utgör dess fond för närvarande (år 1828) 120 tunnor råg. Detta quantum utlånas om våren och inbetalas åter om hösten, med 4 kappars ränta (15 %) på varje tunna. Av denna räntespannmål är 1½ tunna anslagen till förbättring av Skolmästarens lön, 1 tunna till avlöning av Brofogde, samt 1½ tunna såsom arvode för magasinets föreståndare. Hälften säljes årligen till mestbjudande på offentlig auktion, och de därför inflytande medlen användes till bestridande av allmänna utgifter såsom till Prestgårdsbyggnad, Brobyggnad, premier för rovdjurs dödande m.m. som av hela församlingen böra utgå. På detta sätt undvikes de eljest för sådana ändamål vanliga sammanskott varmed alltid mycket besvär och tidspillan äro förenade. Själva magasinsbyggnaden är av trä, under taktegel och brandförsäkrad".

Sedan sockenmagasinet upphört med sin verksamhet användes virket i byggnaden till ett skolhus vid Kyrkskolan i Hölö år 1911. Där bl.a. lärarbostäder inrättades, och som numera nyttjas till hembygdsföreningens verksamhet, bland annat ett lantbruksmuseum. På övervåningen finns vaktmästarbostad.

IVAR HÖGSTRÖM

Hölö skolväsen i äldre tider

och fram till att den borgerliga kommunen övertog undervisningen från den kyrkliga kommunen på 1930-talet.

Den äldsta kända skolan för fattigmansbarn upprättades vid Tullgarn år 1797 av dåvarande prinsessan Sofia Albertina, denna skola bar även hennes namn, i dagböcker återfinns det namnet fram på 1860-talet, däremot övertog socknen undervisningens handhavande efter skolstadgans ikraftträdande på 1840-talet.

Från omkring 1880 till omkring 1910 drevs skolan helt av dåvarande kronprinsessan Viktoria som även svarade för dess underhåll samt lärartillsättning.

Var den första skolan var belägen vet jag ej men det finns mycket som talar för att den var belägen i trakten av Långkärr. Det skolhus som senast har använts började uppföras före 1850.

Skola i den övriga delen av Hölö socken fanns enligt Petri beskrivning vid Åby redan före 1828, då troligen i något av hälsobrunnens hus. I Åby by fanns småskola ända fram till att Kyrkskolans nya skollokaler togs i bruk 1878-80.

Storskolan hade under en lång följd av år sina undervisningslokaler i gamla Klockargården. Vid överflyttningen till den nya skolan så skedde detta

med sång och musik under ledning av klockare Edén. Enligt Axel i Hopa backe sjöngs, "Vi gå över daggstänkta berg".

Broby skola var först som småskola vid gården Gärdes i Åkerby redan på 1880-talet. Ny skola öppnades år 1903.

Petersborgs skola öppnades år 1888 som varannandagsskola. Undervisningen pågick till 1917, då småskola öppnades vid Vrå.

Stora skolhuset vid Kyrkskolan byggdes 1877-78. Lärarbostaden, nuvarande skolsalen och barnbespisningslokalen samt vaktmästarbostaden, byggdes 1907-08.

Hur undervisningen bedrevs eller vilka som var lärare i de allra äldsta skolorna vet jag inte, men när vi kommer i mitten på 1800-talet börjar det klarna. Vi vet till exempel att sandlådor användes för räkning och skrift. Griffeltavlan användes för räkning och skrivning långt in på 1900-talet. Jag har själv under min skoltid haft hemräkning på griffeltavla, det var nog som Ni kan förstå svårt att klara siffrorna så att de inte suddades ut, när tavlan skulle bäras i handen hemifrån och till skolan.

På 1860-talet pågick skolan, enligt här bevarade dagböcker,

från i första delen av mars till juli, samt september och oktober månader. På vintern pågick ingen undervisning och detta av naturliga skäl, barnen hade inte kläder och skor så att de kunde gå de långa vägarna till skolan. Det var också mycket svårt att värma upp den tidens skolsalar.

På 1860 -70 och 80-talen fick många av barnen sluta skolgången redan vid 10, 12- års åldern för att de skulle förtjäna sitt uppehälle själva.

Den första läraren i Tullbotorps skola som jag kan återfinna är Matilda Johansson från Åtorp under Tullgarn, och hon var lärarinna i skolan 1874, hon flyttade till Åby skola i Hölö och blev där småskollärarinna till hon pensionerades. Att Johansson blev lärarinna berodde på att hon miste en hand i tröskverket hemma vid Åtorp och fick därigenom ett handikap. Dåvarande änkedrottningen Josefina kostade på henne skolbildning till lärarinna.

Matilda Johansson fick kyrkostämmans tillstånd den 16 februari 1879 att i backen ovanför nuvarande Kyrkskolan uppodla sig ett potatisland.

Hon efterträddes som lärarinna vid Kyrkskolan av Maria Lundblad och Ebba Börjesson. ➤

➤ Av kända lärare i storskolan vid Hölö kyrka är musikdirektören, klockaren och skolläraren Adrin Lundberg åren före 1850 till 1881.

Hilma Danielsson	1881-1882
Johan Edén	1882-1907
Johan Hornvall	1907-1909
Emanuel Grave	1909-1930
Axel Vennerfors	1930-

Kostnaderna för undervisningen har förändrat sig ofantligt under åren om man gör en jämförelse mellan till exempel 1880-års skolstat med 1963-års skolstat.

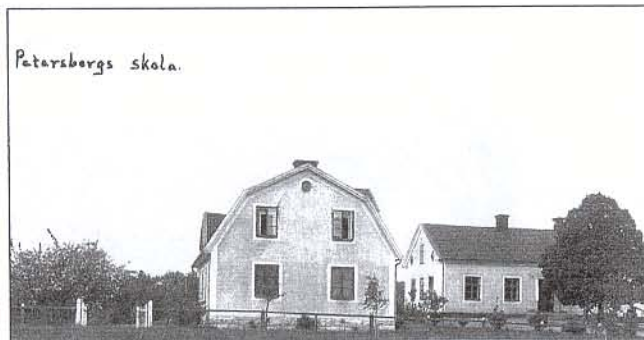
1880 såg skolstaten ut så här för 4 stycken läraravdelningar.

Ränta och amorteringar å byggnader	1.217:-
Avlöningar	1.680:-
Hyror och ved	80:-
Skolmaterial	100:-
Underhåll av fastighet	150:-
Pensionsavgifter	120:-
Planpengar	53:-
Anläggning av trädgård	56:-
	<hr/>
	3.456:-

1963 års stat utan kapitalutgifter och räntor gick på kr. 777.175:-

Litselby 1965
Birger Karlsson

Originaldokumentet till ovanstående uppgifter om Hölö skolväsen innehas av Inga Gripénstam, Ekhammar, Hölö.

Petersborgs skola i Hölö, omkring 1880-1900

Gammeldags recept på vad skärgårdsborna bakade förr:

Skärgårdskobbar

Skällning:

5 dl grahamsmjöl
5 dl sjudande vatten

Häll det sjudande vattnet över mjölet i en bunke
låt skällningen svalna till 37°.

Efter skällningen:

2½ dl mjölk 50 gr jäst
1 tsk salt 50 gr smör el. margarin
1 msk anis 2 dl grahamsmjöl
1 l vetemjöl

Ljurma mjölken och rör ut jästen. Tillsätt det smälta fettet, salt och anis. Arbeta in degspadet i den skällade degen. Tillsätt resten av mjölet och arbeta ihop degen slät och smidig. Jäses under duk c:a 50 min. Dela degen i 30 bitar och rulla till bullar. Jäs bullarna på plåt under duk c:a 40 min. Pensla dem med mjölk och grädda 15 min. i 225°.

Roslagsbröd

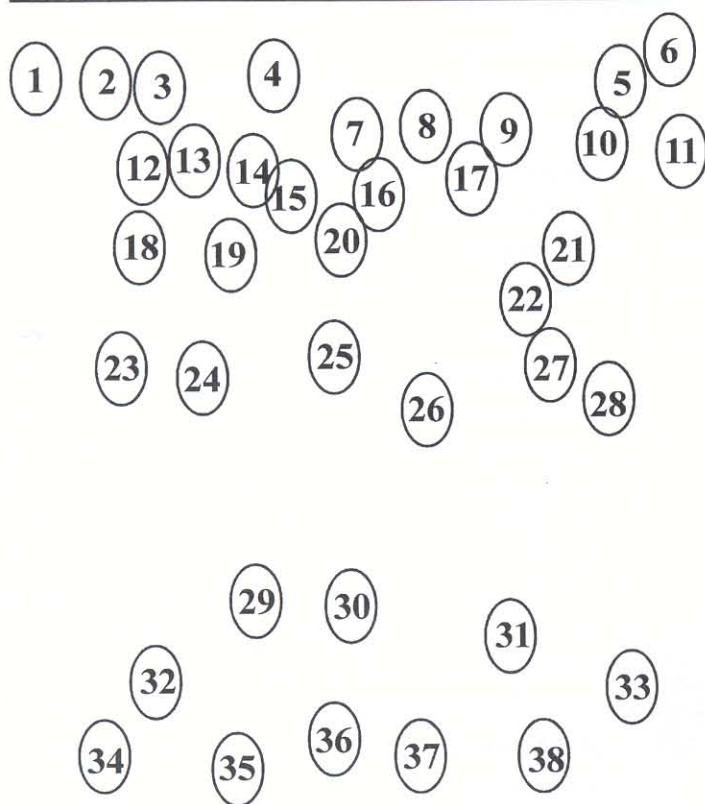
1 dl grahamsmjöl 50 gr jäst
10 dl vetemjöl 1 msk salt
4 dl vatten 1 msk olja
1 nypa malen kummin

Blanda alla torra ingredienser i en bunke. Tillsätt oljan och jästen löst i vattnet, som ska vara varmare än fingervarmt c:a 45-50°. Arbeta degen kraftigt. Tillsätt mera mjöl om degen verkar lös. Jäs under duk 40 min. Arbeta degen smidig på nytt och kaula till en rektangel c:a 30x40 cm. Rulla ihop den på diagonalen och lägg den på smord plåt. Strö lite vetemjöl över ytan och jäs brödet under duk 30 min. Grädda i 250° i 10 min. Sänk värmen till 175° och fortsätt grädda ytterligare 25 min. Låt brödet svalna på galler utan duk.

Eneboda skola på Mörkö år 1936

- 1 Sven Berglund
- 2 Fr. Anna Carlsson, lärare klass 3-4
- 3 Gunnar Söderberg
- 4 Fru Emma Åström, lärare klass 1-2
- 5 Gun-Britt Andersson
- 6 Margret Brun
- 7 Hilding Kjell
- 8 Gunnar Karlsson
- 9 Karl-Emil Davidsson
- 10 Lars Johansson
- 11 Roland ?
- 12 Mildred Scherp
- 13 Lennart Martinsson
- 14 Anders Jansson
- 15 Britt Danielsson
- 16 Karin Karlsson
- 17 Mary Karlsson
- 18 Eva Landström, Berga gård
- 19 Karin Öberg
- 20 Maj Johansson
- 21 Ingegärd Andersson
- 22 Yngve Samuelsson
- 23 Margareta Eriksson
- 24 Sture Hellstrand
- 25 Elsa Karlsson
- 26 Ingemar (?) Johansson
- 27 Bror till Roland nr.11 ?
- 28 Berit Öberg
- 29 Ingegärd Karlsson
- 30 Bertil (?) Karlsson
- 31 Okänd
- 32 Sylvia Johansson
- 33 Okänd
- 34 Birgit Söderberg
- 35 Vega Karlsson
- 36 Bengt Öberg
- 37 Ingrid Larsson
- 38 Marianne Larsson

Uppgiftslämnare: Eva Landström, Vingåker. Yngsta dotter på Berga gård, "Radiogården" Mörkö.

Eneboda skola mot sydväst

Torparna i bygden

-när det begav sig-

Den kategori av jordbrukare som i första hand förknippas med 1800-talet är nog torparen och hans familj. Antalet torp och torparfamiljer var som störst runt år 1860. Beräkningar har visat att femhundra tusen svenskar ingick i dessa torparfamiljer. Under senare delen av 1800-talet fram till sekelskiftet 1900 minskade antalet med 160-170 tusen individer. Torpen fick en ny men kort uppgångsperiod under 1920- och början av 1930 talet.

Den stora arbetslösheten och den framväxande "egna hemsrörelsen" gjorde att det blev en kombination av olika sysselsättningar i det svenska samhället.

Den mansperson som blev torpare hade tidigare ofta varit bonddräng el-

ler kanske statarson och som dessutom stod i begrepp att snart gifta sig, eller hade detta i sina tankar. Om han stod på god fot med godsägaren och hade lite tur kunde det hända att han fick överta ett torp där den gamle torparen hade avlidit eller av någon annan anledning var ledigt. En del fick möjlighet att anlägga ett nytt torpställe, och som regel fick den nye torparen fem års avgiftsfrihet. Efter dessa fem år fick torparen betala arrendeavgift med samma villkor som den som hade övertagit ett redan uppodlat torpställe.

Som betalning för torpets arrende förekom i regel att torparen fick utföra s.k. dagsverken på godsägarens gård. Betalning i natura förekom också och då ofta leverans av säd och andra produkter som torparen själv hade odlat på sitt torp.

I början av 1900-talet försvann dagsverksystemet genom reglering i lag, och kontant betalning infördes när någon arrenderade jord på godset.

Torpen och den uppodlade marken arrenderades ut på "livstid", som i praktiken innebar 49 år. När föräldrarna på ålderns höst inte orkade bruka sitt torp längre fick något av torparens barn ta över.

Att torpen under senare delen av 1800-talet minskade berodde i huvudsak på att storgodsägarna och bönderna upptäckte att det var mer lönsamt att på egen hand bruka jorden med anställda arbetare. Eftersom arbetskraften var billig så stärkte detta nya förhållande storgodsägarnas ekonomi på ett betydande sätt.

Södermanland var ett av de landskap som räknades till de stora jordbrukslandskapen i Sverige och där arbetskraften till största delen bestod av statare. Lönen till dessa hårt arbetande statare utgick mestadels in natura och utgjordes av produkter som hade odlats på storgodset.

Under senare delen av 1800-talet minskade behovet av arbetskraft på gårdarna, beroende på att olika typer av jordbruksmaskiner hade börjat uppfinnas, arbetet på gårdarna mekaniserades alltmer. Slätter- och tröskmaskiner ersatte slagor, skärar och liar, givetvis var dessa ox- eller hästdragna.

Under denna tid ökade också inflyttningen från landet till städerna, detta i sin tur gjorde att marknaden växte för olika jordbruksprodukter. Export

➤ ten till andra länder ökade. Storgodsägarna kunde tack vare detta sälja mera av det som gårdarna producerade och som i sin tur skapade större kontantinkomster för ägaren.

För många av torparna runt om i Sverige blev denna stora omställning mycket plågsam. Godsägarna använde icke sällan grymma och omänskliga metoder, för att få torparen att flytta från sitt torp som han hade kämpat med i kanske årtionde. Detta kunde drabba torparen även om inte arrendetiden på 49 år hade förflutit. Att förnya kontraktet eller att låta det gå över till något av barnen var naturligtvis inte att tänka på.

För de torpare som själva hade odlat upp jorden var det särskilt plågsamt, att på detta brutala sätt bli tvingad att lämna den.

LENNARTH JOHANSSON

Källa: Karl-Olof Andersson. *Svenska öden i ångans sekel.*

JAG HAR INTE TID eller?

(avskrift från en tidningsartikel i SvD någon gång på 1980 talet)

av Gunilla Follin

Det går genom tiden en säregen fläkt,
en sjukdom som allmänt benämnes som jäkt.
Och bannlyst är stunder av ro och frid,
man hör bara ständigt ”jag har inte tid”.
Du äger kanhända en sjuklig vän,
det sista besöket var längesen.
Du söker en ursäkt blir öm och blid,
men tröstar dig med ”jag har inte tid”.
Kanske du har en mor, ren gammal nu,
vars enda ljuspunkt i livet är du.
Att glömma henne – är du på glid?
Ditt samvete kvävs med ”jag har inte tid”.
Så lever du livet i stora drag,
hur ska jag hinna med allt i dag?
Jäktet förvandlar ditt liv till en strid,
Din slogan har blivit ”jag har inte tid”.
Men när du levat ditt antal av år,
när döden på tröskeln väntande står.
När han dig kallar från livets id,
ska du då svara – Jag har inte tid...

TORSTEN PALMQVIST

FRÅN BOMULLS- TILL DIAMANTBRÖLLOP

Visste du detta?

1 år	Bomullsbröllop
2 år	Pappersbröllop
3 år	Läderbröllop
5 år	Träbröllop
7 år	Yllebröllop
10 år	Porslinsbröllop
12 år	Sidenbröllop
15 år	Kristallbröllop
20 år	Bronsbröllop
25 år	Silverbröllop
30 år	Pärlbröllop
40 år	Rubinbröllop
50 år	Guldbryllop
60 år	Järnbröllop
75 år	Diamantbröllop

Uppgiftslämnare: Blenda Follin, gm Gunilla Follin.

Edvin & Adela Eriksson från Ytterberg senare Löten på Mörkö. De vigdes i Mörkö kyrka 1933. Bruden bär Mörkökronan.

E r i k o c h V e r a A s k l u n d

har härmed äran inbjuda

Författaren Nils Ferlin

till en s.k. "knytskiva" midsommarafton på syrentorpet Fagervik, Mörkö. Tåg avgår sagda dag från Sthlms Central 4:10 e.m. till HÖLÖ station, varefter bussresa till Pålsundsvägen. Därefter en halvtimmes vacker väg genom skogen, varvid Artur Lundkvist tjänstgör som vägvisare under förutsättning alla inbjudna infinna sig med samma tåg, vilket av praktiska skäl torde vara det lämpligaste. För sängplatsers ordnande torde en filt pr man medtagas. Loge, sädesbod, brygghus, stallskulle och paradisk natur står till förfogande i mån av utrymme. Sprit och mat torde medföras i den utsträckning var och en anser sig behöva. Programmet upptar improviserat smörgåsbord med snaps vid ankomsten, sedan ev. uppläsning av nya verk, därefter dans på logen med musik av Artur Lundkvist /dragspel/, Gustav Sandgren /fiol/, Harry Martinson /magdebürger/, Wilhelm Moberg /munspel/ samt grammofoonmusik. Därefter midsommarvaka på Hällskär, ev. aborrmete för hugad långa diskussioner och vila. Nästa dags kväll uppföres en sketch: "Den förlorade lyckan eller Vad det känns konstigt på landet" med Nils Ferlin och Wilhelm Moberg i de bärande rollerna. Buss avgår sedan söndagens kväll efter midsommandagen halv tio och tåget är i Sthlm vid halv-tolv-tiden. Tur och retur biljett torde köpas. Pris Kr.4:20. Bussresan Kr.1:50 tur och retur. Potatis, ägg, mjölk finnes, likaså ett begränsat kvantum södertäljepilsner samt källvatten.

O.s.a. Nisse. Tag med alla dikterna. Rollhäfte kommer senare. Sprit finnes en masse.

Adr.: Fagervik, Idala,
M Ö R K Ö.
=====

Tänk om man hade kunnat vara med och njuta av den eminenta orkestern, där en stor del av Sveriges författarelit var närvarande.

Tullgarns källa

På Mörkön där bodde i fordomtid
En jätte av ledaste sinne;
Av klippor han byggt sig en håla så vid
Och drev sina funder därinne;
Mot kristet blod var han vrång och vred,
Och ingen visste ett gott besked
Om honom i människors minne.

Då kom där sankt Botvid till Hölö strand
Med kors och de heliga tingen;
Bland folket han trädde med signande hand
På vallen vid domareringen;
Han talade väldigt, hans stämman var stark
Och väckte upp eko i skog och mark,
Men predikstol hade han ingen.

Då ville han bygga en kyrka av sten,
Ett tempel åt himmelens Herre,
Men jätten med klippblock var heller ej sen,
Han slungade större och smärre;
Och havet sig hävde och stormen låg på,
Och hastigt där flydde båd stora och små -
Och kyrkan blev obyggd dessvärre.

Då gladde sig jätten och log i sitt skägg;
”Kom, Kriste, och pröva min styrka!
Din munk skall få döpa min ättelägg,
Om först han kan bygga en kyrka.
När salt bliver sött, när mörker blir dag,
När jätten blir dvärg, då kommer ock jag
Med böner och blot att dig dyrka!”

Och Botvid han hörde de hädiska ord
Och bad i den stormiga natten:
”O, Kriste, mig giv på den syndiga jord
Den rätta, den himmelska skatten,
Ett tecken, som leder de arma till dig,
Och när de försmäkta på villande stig,
En källa med springande vatten!”

Och stormen låg stilla och sov under ö,
Och himmelens stjärnor sig tände,
Och källan sprang upp ur den salta sjö
Att avtvå allt syndaelände; -
Men djupt uti hålan, där jätten satt,
Än suckar det tungt i den mörka natt,
Det suckar till världens ände.

Ovanstående sägen, som här återges i versform handlar om den helige Botvid som var södermanlänningarnas andra apostel, med verksamhet bl.a. på Mörkö.

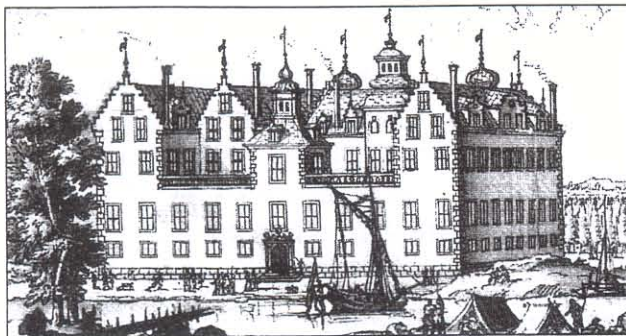

Foto: Husgerådskammaren

Erik Dahlbergs bild av Tullgarns Slott från 1680-talet. Han överdrev gäma storleken på de slott och byggnader som han tecknade av under sina resor genom Sverige.

DAGBOKSANTECKNINGAR FÖRDA VID GUSTAF III:s HOF

Af Gustaf Johan Ehrensvärd 1780

Utgifna af D:r E.V.Montan 1876.

Den 2 April, söndag.

Mälaren forsar öfver södra slussarne med sådan styrka, at portarna ej kunna öppnas, man ser hvarvt ögnablick slagtarebron hotas at bortföras; i provincierna hafva qvarnar blifvit bortförda, dammar sönderslagna, bruk och järnhamrar utur stånd at nytjas. Riksrådet Sparre vill inrätta mecaniska inventioner at bevara slussarne, men ingen vill vidtaga den simpla utvägen att sönderhugga en af portarne för at gifva vatnet fritt utlopp. Portens värde kan med några tusende rdr ersättas, och i fall slussarne förstöras, kosta de många tunnor guld.

Hans Maj:t var om afton uppå assemblén på beursen, som var både liten och ledsam. Det tyckes som vore man ledsen att dansa.

- - - -

Den 4 April, tisdag.

Vattuflo den fortfar, räddhogan för slussar och broar tilltager, och finner nu först Stockholms stad skadan af at icke hafva velat likna andra stora hufvudstäder uti stenbrobyggnad. Om vad uti feter endast inom några år åtgått blifvit därtill användt, samt hvad uti årliga reparationer på träbroar utgifves, därtill lägges, så hade Stockholms stad kunnat ega stenbroar och ej behöft likna de sämsta upstäder och köpingar.

Om aftonen var cour och publique spisning. —

- - - -

Den 6 April, torsdag.

- - - -

Denna dag yppade riksrådet Carl Sparre uti conseillen fråga om utvägar at hindra den i hans tanke tilltagande vattuflo den. Han följde sin vanliga caractere at genom projecter med all den dristiga assurance, som vore de grundade uppå de ojäfaktigaste sanningar, och äfven så nyttiga, som de se nyttiga ut. Hans raisonnement geck däruppå ut at visa Mälaren vara för vatturik, at den borde, aftappas till lika höjd med Saltsjön, at detta skulle medföra en stor nytta för flere provincier, och at detta med minsta kostnad kunde genast verksällas vid Södertelge, där en sådan canal så ofta blifvit projecterad, och där communicationen emellan hafvet och Mälaren är endast någre hundra alnar at gräfva; han hade ditsänt bergsrådet Sandels at göra några afmätningar och efterse möjligheten. Sandels är jämte riksrådet Sparre directeur vid den nya durchfarten, som göres ifrån Westmanländska bergslagen til Mälaren. Sandels återkom, medan conseillen ännu varade, stöflad och sporrad, blef inkallad och gaf en fördelaktig rapport. Honom utbjudes därstädes strax entreprenaden af detta arbete, vilkoren voro endast 1,550 rdr och mycket complimenter. Man sade at endast en liten graf med stark fördämning skulle grävas. Ordres afgeck genast til landshöfdingen i Nyköping och öfversten af Södermanlands infanterie, at 200 man genast skulle ditsändas, och detta viktiga arbete med nästa måndag taga sin början.

Så hastigt vidtogs och bifölls en plan, som torde vid mognare eftersinnande för riket hafva de betydligaste påföljder. Anser man Mälarens läge, så finner man den samma vid jämt vatn vara 6 fot högre belägen än Saltsjön; men på de flesta ställen så grund, at vid ett mycket vattuminskande år, sådant som det förledne, de vanliga järnfartyg ifrån Köping, Arboga och Vesterås knappast kunna gå förbi holmarne vid Strängnäs och Kolsundet samt flere ställen. Skola nu 6 fot öfver alt aftappas, så finner man, at provinserne Södermanland, Vestmanland och Upland kunna vinna mycket i landökning af vad de förlora i sjö; en den segelbaraste och största insjö uti Europa torde icke bli segelbar utan utgrundad; man torde med mera kostnad än 1,500 rdr få ditföra vatten ifrån andre sjöar, som åter skola uttorkas. Men sådana påföljder kunna projektmakerier snart föda af sig. Man bör äfven af förfarenheten känna, at vattuarbeten äro de farligaste at företaga; man föresätter sig at gräfva en smal och grund graf vid Södertelge, man tror at sjö af 20 mils längd och 6 á 7 mils bredd, af hvilken 6 fots vatn skall uttappas, skall nöja sig och med all saktmodighet flyta genom denna tilredde canal, men sådana arbeten hafva å andra ställen haft ledsammare och mera oväntade påföljder. Den lilla canalen torde genom vatnets styrka och påträngande blifva en större utskärning, omsider en stor flod, til slut en sjö.

Hvad påföljder kunna icke vidare af detta onyttiga arbete följa? En sådan canal kan snart bli segelbar; en stor del af handeln kan vändas ifrån Stockholm til Södertelge, närmare för dem som bo vid Mälaren och äfven ➤

➤ närmare vid hafvet, med en lätt segelled dit, utan at behöfva passera Sandhamn, Dalarö, Vaxholmen och hela Roslags skären. Hvad lätthet kan icke en sådan ny segelfart bereda för rikets fiender at med en flotta tränga sig i hjertat av riket, in i Mälaren och bemästra sig residencestaden, utan at behöfva passera förbi något batterie och ännu mindre risquera något canonskott. Skall detta förekommas, så lemnas tillfällen åt någon ny militarisk projectmakare, som dels med skäl, dels utan, ger planer at anlägga fästningar. Man torde få utvägar til många millioners utgift för en förflugen idé af en man, som endast vill göra sig stor genom nyheter, hafva sin hand uti alla arbeten och vid alla tillfällen visa sig vara oundgänglig.

Kongl. Maj:ts conseil bestod den dagen af riksråderne Hiärne, Ulric Scheffer, Falkengrün och Carl Sparré, af hvilka ingen enda har en precis idé om den hydrauliqueske vetenskapen. Hade desse herrar endast läst det bref den odödlige rikscancelleren Axel Oxenstierna redan uti sin tid i detta ämne skrivit – ty uti hans tid fanns redan projectmakare, som ville öppna denna segelfart – så torde deras qvicka upfinnings- och bejakningsgåfva något blifvit dämpad. Cancelleren visade olyckan af detta project, huru riket äfventyrades för fiendtliga infall, huru Stockholms handel skulle förstöras utan at en fördelaktigare för Södertelge kunde inrättas. Hade den tiden proponerat at uttappa Mälaren, så torde hans patriotiske ifver ännu högre blivitt uppeldad. Fåfångt hade riksrådet Carl Sparre af den kloke gref Axel Fersen blivitt varnad, af hvilken han ofta mottager råd, men han var orörlig, han ville synas nyttig, vinna faveur och hetas uträtta något. Fåfångt sade man honom at Sveriges rike icke mera nu hotades af större olyckor än förr många år tildragit sig, äfven så lätt förekomna som glömda; at öppningen af slussportarna kunde vara tilräckelig at freda Stockholms stad och hans borgare, at landets inondationer nu snart böra upphöra, och om några åkrar eller ängar skulle skämmas, vore denna skada ej at jämföra med dem, en sådan uttappning eller canal kunde medföra. Men fåfångt; och han blef hörd och trodd.

Jag vill icke omtala, hvad denna inrättning för en loflig handel kan hafva för verkan, hvad utvägar härigenom kunna vinnas at smyga lurendrägerier inom riket på det behändigaste sätt, och utan at detta må kunna hindras. Sådana considerationer i akt tagas icke vid sådana beslut. Emot Södertelges tiltagande uppå Stockholms bekostnad kan man invända, at privilegier til utrikes seglation kunde nekas henne; men hvarföre neka en så väl belägen stad, som naturen skulle så mycket favorisera, rättigheter som det i aftagande stadda Nyköping eger, som knapast eger en jakt som seglar i Östersjön, och dock är stapelstad.

Kommentar: Hur det gick sedan vet vi. Mälaren har kvar sin nivå över Saltsjön. Hur man hanterade frågan vidare i Gustaf III:s regering vet jag inte. Men tänk om planerna blivitt verklighet! Södertälje hade tagit över rollen som rikets huvudstad och den sänkta Mälaren hade varit en del av Saltsjön och därmed blivitt oduglig som sötvattenreservoar. Stockholms Ström hade varit ett minne blott. Och hur hade det sett ut i våra trakter i Hölö och Mörkö?

Vildhussens härjningar med Indalsälvens vattuflöde i Jämtland ledde ju till katastrof och resultatet kan än i våra dagar beskådas vid Döda Fallet.

Onekligen kommer jag att tänka på nutida storstilade projekt som drar fram över land och vatten! E 4 Syd, som skulle dras tvärs över Mörkö och där man från bron över segelleden skulle få njuta av länets mest hänförande utsikt enligt projektörerna! Planerna på denna trafikled tycks ha somnat in åtminstone för tillfället.

Ett annat enligt många hotande projekt som fortfarande har viss aktualitet om pengar finns är snabbjärnvägen Ostlänken.

Det händer stundom också att det spritter till i planerna på en storflygplats vid Hall.

Dessa valda delar ur "Dagboksanteckningarna" hoppas jag går att läsa om än med lite ansträngning. Hade jag moderniserat texten hade äktheten gått förlorad.

Mörkö i januari 2004.
GUSTAF FRIBERG

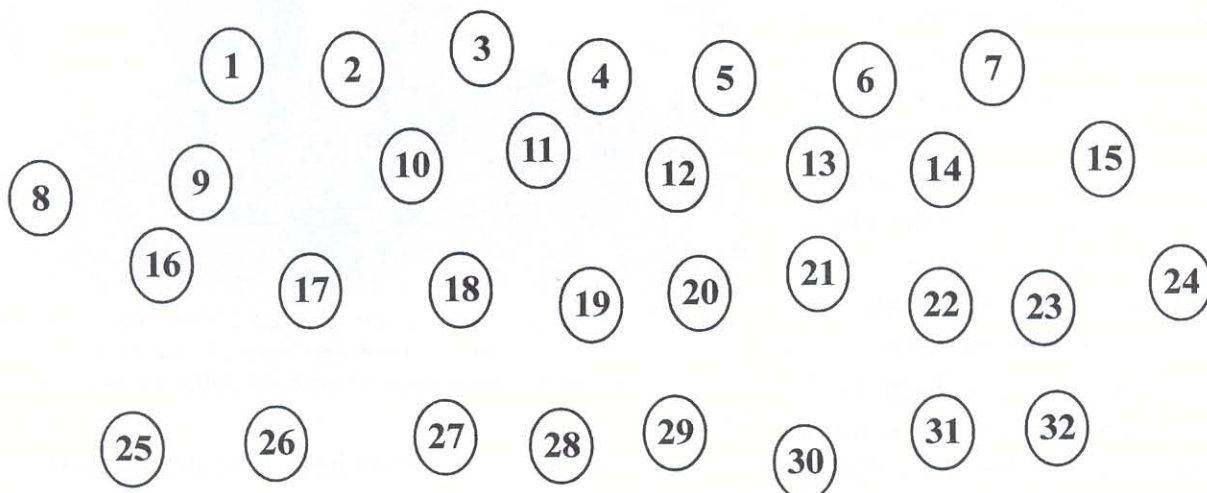
Gustav III ville, i likhet med den av honom beundrade Ludvig XIV, utge en "histoire métallique (historia i metall)", dvs. en serie medaljer över sin egen historia. Ett par år efter kungens död avstannade dock hela arbetet av brist på pengar och intresse. Till de medaljer som aldrig utfördes hör den ovan avbildade, som skildrar Gustavs avresa till Italien hösten 1783.

Bilden är ur Lars O. Lagerqvists bok "SVERIGES REGENTER"

Arbetare vid Tullgarn omkring år 1915

Pojkarna i främre raden fick gallra rovor och vara handräckning där så behövdes.

1 Johansson, Fjärsvall	17 Emil Eriksson, Skräddartorp
2 John Andersson	18 Karl Karlsson
3 Frans Eriksson	19 Manne
4 Frans Pettersson, L:a Fjärsvall	20 Eriksson, Skräddartorp-(kröken)
5 Arvid Eriksson	21 Erik Lindberg
6 Erik Andersson	22 Leander Viktorsson, Hummelgården-(vik)
7 Karl Johansson, Söräng (Ullkalle)	23 John Jansson, Fjärsvall
8 Oskar Sandberg	24 Vilhelm Gustavsson
9 Eriksson	25 Martin Gustavsson
10 Karl Jansson	26 Nils Aekerman
11 Ellert Karlsson, Åtorp	27 Nils Stråle
12 Algot Eriksson, Herrhagen	28 Gustav Andersson
13 Eriksson, (oxmatare)	29 Knut Aekerman
14 Karl Eriksson, Malmen	30 Axel Lindberg
15 Egon Viktorsson, Hummelgården-(vik)	31 Gustav Lindberg
16 David	32 Gunnar Karlsson

Julle berättar minnen

av Olle Eriksson

Det ligger ett värde i att vi för kommande generationer återberättar händelser och livsvillkor som gällt i äldre tider och vilka värderingar människor förr i tiden hade.

Min farbror, Ernst Julius Eriksson född 1891, blev min återberättare. Han var en bygdens son, men liksom många andra blev han tvungen att lämna hembygden och flytta till Stockholm. Industrialiseringen hade gjort sitt genombrott och den sörmländska jorden kunde inte föda alla.

Julle var född på Alby gård i Trosa landsförsamling men blev moderlös vid 4 månaders ålder. Fadern (min farfar) stod där med 3 barn och ville inte gifta om sig, utan det blev så småningom farfars syster Selma, gift med Oskar Eriksson i Skilleby, som fick ta hand om barnuppfostran. Hon hade ju bara *ett* eget barn. Farfar arrenderade ut Alby gård och drog till Stockholm där han blev ställningsbyggare.

Ett par av sina ungdomsår, 1903-1905 bodde Julle hos folkskollärare Albert Flodqvist i Broby skolhus, innan han kom till Skilleby. Vid 17 års ålder flyttade även Julle till Stockholm och de 3 syskonen samt farfar kunde återförenas.

Dåtida bostadsförhållanden var usla i huvudstaden och de unga flyttade från den ena inackorderingsstanten till den andra. Som flyttorsak angav Julle att det endera var inackorderingsstantens elakhet eller vägglössen som drev de unga till att söka nytt härbärge.

Farbror Ernst Julius "Julle" Eriksson, sitter på bänken utanför Hölö kyrka den 24 juli 1953 och äter sin medhavda matsäck, vid den decauvilleräls (industriräls) där bönderna fordoms band sina hästama vid besök i kyrkan.

Under ungdomsåren i Hölö hade Julle lärt sig en del kring smedens yrke och varit med om att sko hästar. Detta gjorde att han i Stockholm fick anställning på en verkstad i Rörstrandsområdet. Den mörka verkstaden, inrymd i ett källarplan, utan ordentlig ventilation kallades "*lilla helvetet*" av de anställda. Där stod han ut ett halvår för att sedan ta ett närbeläget jobb vid "*stora helvetet*". Så småningom kom han till SJ:s vagnverkstad vid Tomtebodan (där nu Postens terminal ligger). Där lurade andra faror i form av asbestarbeten, men den faran kände SJ inte till på 1930-40 talen.

Nåväl, min farbror uppnådde pensionsåldern, men inte mycket mer. Hans känsla för den sörmländska hembygden och intresset för att odla, gräva och gödsla i den egna trädgården följde honom livet igenom. Han drack aldrig mjölk och det förklarade han med att han i sin ungdom sett allt för många fall där bönder fortsatte att mjölka sina kor som var tuberkelsjuka. Detta med pasteurisering trodde han inte till fullo på.

➤ Under en 10-års period 1945-55 gjorde jag och min farbror årliga resor sommartid ned till Hölö, Mörkö och Trosa. Normalt sågs Julle på sin fritid gå klädd i arbetskläder och träskor, men sommarresorna ned till förfädrens gårdar och de avlidnas gravar var för honom något mycket viktigt. Då klädde han sig i sin skraddarsydd grå kostym med väst och hatt samt en väska med nödig färdkost, för tiden efter kriget fanns ju inga matställen som idag.

Den äldsta berättelsen kommer från min farfar Albert Eriksson som i juli 1883 gifte sig med Adelaida från Lilla Åby gård, jag kallar henne i fortsättningen Edla, som var hennes tilltalsnamn. Hennes föräldrar hade avlidit 10 år tidigare och hon tillsammans med en yngre bror hade hela tonårstiden bott hos morbrodern Gustaf Eriksson i Sund. Det blev där som bröllopfestligheterna kom att äga rum.

Bland bröllopgästerna vid Sund 1883 dominerade givetvis Edlas släkt i antal, eftersom hon hade 4 syskon, 5 gifta fastrar och en moster med make. Brudgummen Albert från Däderö hade varken sin far i livet eller några fastrar att visa upp. Däremot representanter från sin mors sida som "inte gick av för hackor" för att använda farbror Julles uttryckssätt. Det var de 4 Schultz-madammerna, 3 gifta och 1 änka. Tillsammans hade de gett upphov till ett stort antal kusiner till brudgummen.

Om Schultz-madammerna (födda 1818-1833) berättas att de alla var långa och magra samt

brukade toppig nattmössa. En av dem, Alberts mor Brita Lovisa, hade dessutom lång näsa och var oftast en sträng natur. Drängarna ansåg att hon "var så snål att hon bar sill i rep," ett uttryck som jag aldrig fått klart för mig hur det uppkommit eller vad det innebar. Brita Lovisa var dock snäll mot sonen Albert.

Högst status bland de 4 Schultz-madammerna hade Ulrica Fredrica, som var gift med Johan August Andersson i Åbro, Vagnhärad. Inte för att maken var nämndeman, utan mest för att hon fött inte mindre än 7 pojkar i rad mellan åren 1851-1865.

För att återgå till festligheterna så lär de ha hållit på i 3 dagar, men räknar man in några eftersläntare så blev det 4 dagar. Själv förstår jag inte hur ett så långt utdraget festande kunde vara möjligt, men återberättar bara vad min farfar en gång berättat.

Brudgummen Albert hälsade välkommen i förstugan vid Sund och assisterade med att dra av böndernas läderstövlar, en av dåtidens statusprylar utöver fickuret, åkdonet och hästarna samt en detalj jag nedan återkommer till. En av de mer framträdande deltagarna var brudens äldste bror, August Andersson i Lilla Åby som var både brudens och Augusts föräldrahem. August hade endast ett par läderstövlar. Han ansågs bondsk och egensinnig och markerade inte sin ställning med att glänsa med flera par. August gick alltid med byxorna nedstoppade i stövelskaften, utom vid kyrkgång, då byxorna fick hänga utanför stövlarna.

Det var inte bara vin, sprit och dans som erbjöds bröllopgästerna utan även improviserad underhållning av allehanda slag. Manlig styrka var något utomordentligt viktigt och armbrytning ett måste. Den episod som folk efteråt bäst kom att minnas var tvekampen mellan storkarlen på brudens sida, det vill säga nyssnämnde August i Lilla Åby och hans motsvarighet på brudgummens sida, nämndeman Oskar Eriksson i Skilleby, innehavare av 3 par läderstövlar. Det låg även en viss status i att vara rejält överviktig och på den punkten fyllde båda måttet. Genom övervikt markerade man att man inte var någon fattiglapp.

August var en kraftkarl som med framgång slagits mot hela kompaniet i samband med ➤

Lilla Åby By i Hölö

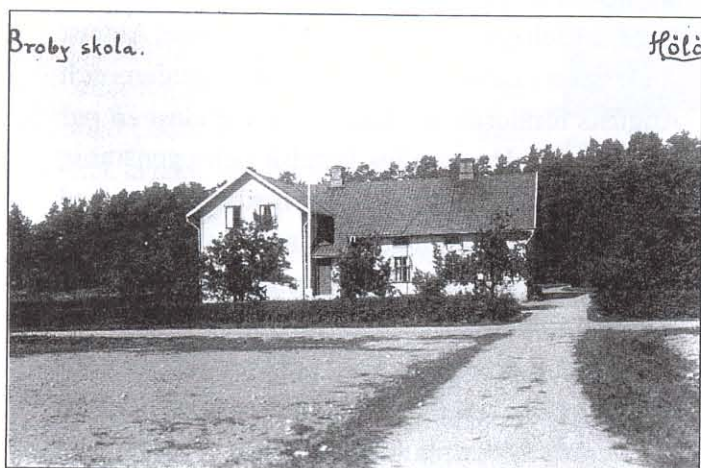
Foto: Nordiska Museet

➤ värnplikten när han tråkades för att vara bondson.

Spänningar mellan stadsbor och landsbygdens folk var en följd av industrialiseringens genombrott. Hur som helst, August kände sig säker på att vinna kampen mot den både långa och tunge Oskar. August startade med att koppla ett livtag och lyfte den 120 kilo tunge Oskar ända upp mot takbräderna till bröllopsgästernas stora jubel.

Men även Oskar hade stora kraftresurser, dock visade han mera sällan upp detta, han tog ett stadigt livtag om August och hivade utan problem hans 100 kilo ända upp mot taket, varvid Augusts byxbak sprack, till ytterligare jubel från bröllopsgästerna.

August avbröt festandet, spände vagnen efter hästen Freja och for hem till Lilla Åby och bytte byxor. Freja var hans älsklingshäst som ingen fick röra. August ryktade henne själv. Ett skäl till tillgivenheten torde ha varit det förhållandet att hästen själv hittade hem till Lilla Åby, de gånger den beskänkte "berusade" husbonden satt och sov i vagnen.

Jag har nu lämnat bröllopfestligheterna, men kan inte låta bli att återberätta en fortsättning om hästen Freja. När hennes dagar var till ända, sålde August henne för 50:- till slakt för han ville inte överlåta hästen levande i andras händer. Han begärde och fick med sig en fot av hästen efter slakten, torkade den samt spikade därefter upp den ovan dörren i rummet, där den enligt farbror Julle hängde fram till Augusts död. Det senare har jag kontrollerat med Maj Petersson i Nyberga, Höle som vet att August tillbringade sina 2 sista år,

söndervärkt, vid Skälby och dit fick Frejas fot inte följa med.

Ovanstående bild visar Lilla Åbystugan där min farmor föddes, från vänster Sigfrid Andersson, jungfrun Linnea Lundholm, kvinnan i folkdräkten är Paula Lindgren, mor till operasångerskan Dora Lindgren, vid bordet gamla paret August och Wilhelmina Andersson, sittande i gräset flickorna Lindgren: Margit, Märta och Dagmar.

En syssling till mig har berättat att fotot är taget 1918. August skulle skjutsa Wilhelmina och Lindgrens till Hemsta, där Minas syster Josefina bjöd på namnsdagskaffe. På somrarna bodde Lindgrens i Skälbygårdestugan.

För att avrunda ovanstående små historiska händelser som verkligen förtjänar att berättas, kan också nämnas att nygifte Albert köpte gården Alby och blev granne med sin moster Ulrica Fredrica i Åbro, hon med de 7 söner. Lyckan varade tyvärr endast 8 år för hustrun Edla dog i lunginflammation före 30 år fylla, efterlämnande Albert med 3 barn. Albert blev sannolikt djupt deprimerad. Han hade tillgång till såväl drängar som pigor på gården och fick även hjälp av kraftkarlen August, men arbetslusten var liksom bortblåst. Hans mor, Brita Lovisa ville se sin son omgift med en nybliven änka på Schultz-sidan, men Alberts svar blev: "Ho e ju lång som e hummelstör – de går inte". Albert förblev änkeman fram till sin död 1942.

OLLE ERIKSSON

Nilsdöttrarnas tragiska öde på Långsjön vintern 1851

Jag går med min dotterdotter Maria på Hölö kyrkogård och pysslar med våra käras gravar, då hon plötsligt säger, ”titta mormor på den här gravstenen, två små flickor som dött på samma dag”?

På stenens framsida läser vi:

BRUKAREN J LEMDENÄS

NILS NILSSONS TVENNE DÖTRAR

JOHANNA MARIA

FÖDD

18 $\frac{2}{5}$ 36

AUGUSTA CHARLOTA

FÖDD

18 $\frac{9}{12}$ 39

BÅDA DÖDA

18 $\frac{1}{7}$ 51

ONT SÖRGDA AF FÖRÄLDRAR OCH SYSKON

DESS MODER

CHRI: CAT: ERSDOTTER

F:d: 8 junii 1808. D:d: 10 junii 1859.

SÖRJED OCH SAKNAD AF MAKE OCH BARN

Av en händelse kom jag från andra hållet till kyrkogården vid mitt nästa besök och fick se att det stod något även på baksidan av gravstenen.

På stenens baksida läser jag:

TILL HERRANS HUS

DE TÄNKTE SIG ATT GÅ

MEN EJ ATT DÖDEN

UTI LÅNGSJÖNS VÅGOR FÅ

DOCK GUD SOM SÄNKTE DEM

UTI DEN KALLA GRAF

DEM ÅTER LIVVET J SIN HIMMEL GAF

Det var flickornas far Nils Nilsson som skrivit versen och även huggit in den i gravstenen. Nils var stenhuggare.

Dessa båda systrar var bara 15 och 12 år. Maria och jag undrade så vad som hade hänt de båda tösarna.

Det måste vara en olyckshändelse och inte en sjukdom, eftersom de dog samma dag. Jag lovade Maria att försöka ta reda på vad som hänt för drygt 150 år sedan.

På ett kors över gravstenen står på framsidan:

HH

STENHUGGAREN

N. NILSSON

och på korsets baksida står:

* 1803 † 1869

Enligt historien som berättas skulle tösarna gå till kyrkan, men vilken kyrka?

Jag har tittat på en karta över Hölö och Vagnhärad och kan inte förstå att de skulle behöva gå över Långsjön för att komma till Hölö kyrka. Avståndet till Vagnhäradskyrka verkar vara lika långt att gå och för att ta sig dit behövde de gå över sjön.

Bokstäverna på gravstenen var så gott som oläsliga, men Lilian Andersson (allas vår kära tisdagskocka vid kyrkluncherna) har fyllt i bokstäverna med svart färg, så nu kan alla läsa och fundera över den intressanta berättande gravstenen.

VERA GUSTAFSSON

Gravstens framsida

Foto: Vera Gustafsson

ÅRETS BIL FRÅN FÖRENINGEN OCH UTSTÄLLN

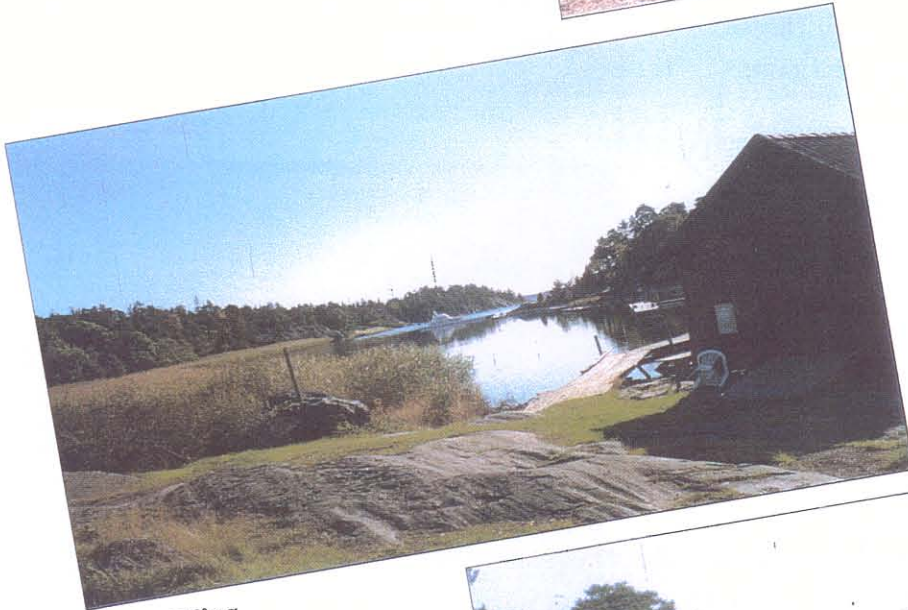
Foto: Gumilla

Kultur-tur till Hörningsholm, tillsammans med Salems Hembygdsförening

Tändkulemotor helt färdigrenoverad

Vy från Fifång

Besiktning av luftvärnskanonen på fortet Femöre, Oxelösund

DKAVALKAD

NS MÅNGA UTFLYKTER

INGAR UNDER 2003!

Follin & Ivar Kraft

Hällristningar i Tunaberg

Hemvändardagen: utställning av väggbonader m.m.

Elever från Hölö har lektion i gamla skolsalen i Kyrkskolan

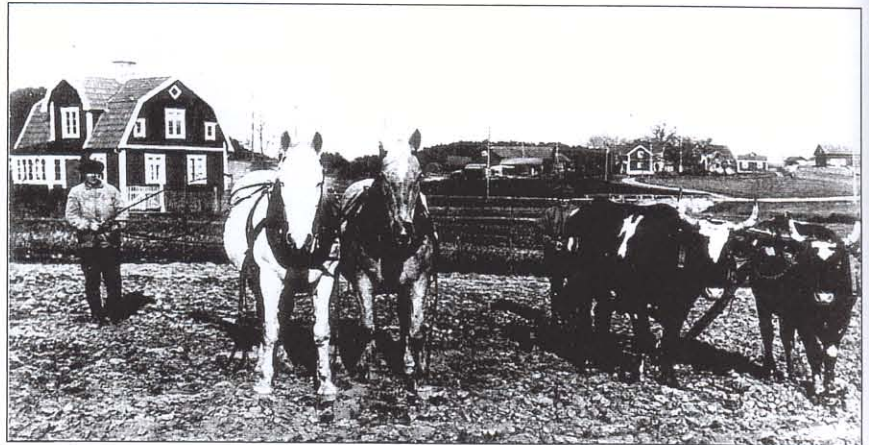

Öppet hus: skolplanscher, fotoalbum m.m.

Bilder från Hölö socken före EU inträdet

Två herrar i stiliga halmhattar (smörgåsbord), Gustafson från Vretaberg och Janson från S:t Åby. På åkern Fredriksson på L:a Åby tillsammans med 2 stadiga hästar och 2 oxar i full färd med vårbruket. Framför spiseln vid Klockarbol sitter Viktor och Lotta Karlson. Han var en gammal orgeltrampare på söndagarna. Bilden längst ned till höger, Hjalmar Johanssons mjölkbil med Törnvall som chaufför. O.B.S. att mjölkflaskorna på flaket är fyrkantiga.

MAJ PETERSSON

SANTIGA FOTO FRÅN HBF:s FOTOKRIV